

КИЇВСЬКА ШКОЛА ЕКОНОМІКИ

МАГІСТЕРСЬКА ПРОГРАМА З ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ВРЯДУВАННЯ

**ДИПЛОМНА РОБОТА
«КОНТЕНТ ВОРОГА: ЧОМУ УКРАЇНСЬКІ СТУДЕНТИ ЗВЕРТАЮТЬСЯ ДО
РОСІЙСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО КОНТЕНТУ НА YOUTUBE ПІД ЧАС
ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ»**

Студент: Владислав Романенко
Наукова керівниця: Христина Голинська,
кандидатка політичних наук,
доцент факультету магістерських
соціальних та гуманітарних студій
Київської школи економіки

**Для здобуття освітнього ступеня: Магістр
за спеціальністю: 281 Публічне управління та адміністрування**

Київ 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ.....	5
АНАЛІТИЧНА РАМКА.....	8
Концептуалізація.....	8
Теоретична рамка.....	9
Теоретичні очікування.....	10
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ДИЗАЙН ДОСЛІДЖЕННЯ.....	12
РЕЗУЛЬТАТИ.....	15
ДИСКУСІЯ.....	22
Обмеження та подальші дослідження.....	25
ПРОПОНОВАНІ ЗМІНИ ДО ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	26
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30
ДОДАТКИ.....	33
Додаток А. Гайд напівструктурованого інтерв'ю.....	33

АНОТАЦІЯ

Попри повномасштабну війну частина українських студентів продовжує навмисно звертатися до російського політичного контенту на YouTube, а наявна література слабо пояснює мотиви й повсякденні механізми цієї практики. Дослідження відповідає на аналітичне питання – які фактори пояснюють навмисне звернення українських студентів до російського політичного контенту на YouTube під час повномасштабної війни? Емпіричну основу становлять десять напівструктурованих інтерв'ю зі студентами українських закладів вищої освіти. Встановлено, що практика підтримується пошуком внутрішньої російської перспективи й менш опосередкованої інтерпретації, прив'язаністю до конкретних спікерів, зручністю YouTube-формату, а після 2022 року зберігається завдяки відсіву авторів, чиї позиції щодо України респонденти вважають неприйнятними. За підсумками дослідження сформульовано пропозиції до змін публічної політики, що стосуються розвитку української русистики, регулярного українськомовного контенту про Російську Федерацію та створення медіамоніторингового майданчика з аналізу російського політичного YouTube-сегмента.

Ключові слова: політична комунікація, медіаспоживання, цифрові платформи, російський політичний контент, українські студенти.

Кількість слів: 8034

ВСТУП

Під час повномасштабної війни звернення українських громадян до російського політичного контенту є не лише питанням індивідуального медіаспоживання, а й проблемою публічної політики у сфері інформаційної безпеки. Особливо чутливою ця проблема є у випадку студентської молоді, для якої цифрові платформи стали звичним середовищем отримання, порівняння й інтерпретації політичної інформації. Якщо частина студентів навмисно звертається до російського політичного контенту на YouTube, важливо зрозуміти мотиви навмисного звернення до російського політичного контенту, пов'язані з ним звички та способи самопояснення, через які ця медійна практика продовжує зберігатися під час повномасштабної війни.

У дослідженнях політичної комунікації споживання політичної інформації зазвичай пояснюється через поєднання вибіркового вибору джерел, індивідуальних мотивів, соціальних зв'язків і платформних умов поширення контенту. Окрема лінія літератури зосереджується на дезінформації, пропаганді та політичних наслідках медійного впливу. У випадку України частина праць показує, що російський медійний продукт може мати політичні наслідки для аудиторії, зокрема в умовах конфлікту та інформаційної конкуренції (Peisakhin & Rozenas, 2018). Водночас ці підходи меншою мірою пояснюють суб'єктивну логіку навмисного звернення до російського політичного контенту: чому окремі користувачі самі обирають таке джерело, які потреби або функції з ним пов'язують і як пояснюють, що такий перегляд не обов'язково означає довіру до джерела або згоду з позицією автора.

Студентська молодь є релевантною групою для такого дослідження, оскільки її повсякденне медіаспоживання значною мірою відбувається в цифровому середовищі. Йдеться про активну частину суспільства, яка бере активну участь у суспільному житті, а за часом – формуватиме професійні, громадські та політичні спільноти. За даними всеукраїнського опитування молоді, у 2024 році YouTube щодня або кілька разів на день використовували 70% респондентів віком 16–35 років, а 19% вважали перегляд YouTube-відео російських блогерів повністю або радше прийнятним навіть під час повномасштабної війни (Міжнародний республіканський інститут, 2024). Це вказує на те, що в молодіжному середовищі зберігається простір для навмисного звернення до російського політичного контенту, попри війну, моральну стигматизацію такого споживання та публічну увагу до дезінформації.

Сам факт навмисного звернення до російського політичного контенту є суперечливим: ідеться про громадян держави, що зазнає агресії, які навмисно обирають для перегляду політичний контент з афіліацією з країною-агресором.

Водночас державним інституціям і дослідницькому середовищу варто точніше розуміти суб'єктивні мотиви, раціоналізації і повсякденні механізми відтворення цієї поведінки – те, як платформа YouTube, формат і звичні маршрути медіаспоживання роблять цю практику стійкою.

Аналітична проблема цієї роботи полягає в тому, що наявна література добре описує загальні механізми вибору політичної інформації, ризики російського медійного впливу та умови онлайн-експозиції, але меншою мірою реконструює, як самі українські студенти під час повномасштабної війни пояснюють навмисне звернення до російського політичного контенту на YouTube. Недостатньо проясненими залишаються мотиви навмисного звернення до російського політичного контенту, його зв'язок із повсякденними медійними звичками, роль конкретних спікерів, межі моральної прийнятності цієї практики та способи її раціоналізації самими користувачами.

З огляду на вищеописану проблематику, аналітичне питання дослідження формулюється так: **які фактори пояснюють навмисне звернення українських студентів до російського політичного контенту на YouTube під час повномасштабної війни?**

Дослідження має пошуковий дизайн. Такий вибір є доречним, оскільки робота спрямована не на перевірку наперед заданої каузальної моделі і не на статистичне узагальнення на всю сукупність українських студентів, а на реконструкцію мотивів і раціоналізацій, які самі учасники пов'язують зі своїм зверненням до російського політичного контенту. Перевага цього підходу полягає в тому, що він дає змогу реконструювати неоднорідні смисли практики з позиції респондентів і простежити, якими мотивами та поясненнями вони описують власне звернення до такого контенту.

Хоча пошуковий дизайн не дає підстав для статистичного узагальнення результатів на всю сукупність українських студентів, він дав змогу зрозуміти контекст з позиції самих учасників, а не лише з позиції зовнішнього спостерігача, і показати, за яких умов ця медійна практика набуває для них сенсу під час повномасштабної війни. Емпіричну основу роботи становлять десять напівструктурованих інтерв'ю зі студентами, які мають повторюваний досвід такого перегляду.

Робота складається зі вступу, семи розділів, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи – 8034 слова.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Для цього дослідження важливо розрізнити кілька можливих пояснень звернення до російського політичного контенту: випадкову експозицію, алгоритмічне підштовхування, довіру до джерела і навмисний вибір. Саме останнє пояснення потребує окремого розгляду, оскільки воно передбачає, що користувач розуміє характер джерела і все одно повертається до нього.

Дослідження політичного медіаспоживання показують, що вибір інформації в інтернеті формується не однією причиною (Bakshy et al., 2015). Користувачі мають власні політичні вподобання, звички та уявлення про те, яким джерелам варто приділяти увагу. Водночас на їхній вибір впливають соціальні зв'язки, поширення матеріалів друзями, рекомендації платформ і загальна архітектура цифрових сервісів. Через це навіть політично мотивований вибір не завжди є повністю свідомим і послідовним. Частина контактів із політичною інформацією виникає через соціальні мережі або пошукові системи, частина – через уже наявні інтереси користувача, частина – через попередню історію переглядів (Flaxman et al., 2016).

У випадку YouTube вибір політичного контенту формується на перетині активного пошуку й рекомендацій платформи: користувач може сам ввести назву каналу або тему, а може перейти за відео, яке з'явилося після попереднього перегляду.

Водночас сам факт вибору політичного контенту не означає довіри до нього або згоди з позицією автора. Література про вибірккову експозицію показує, що люди часто надають перевагу інформації, яка узгоджується з їхніми поглядами, але це не означає повного уникання незгодної або неприємної інформації (Garrett, 2009).

Дослідження мотивованого мислення також показують, що політичні повідомлення оцінюються крізь попередні переконання, емоційну залученість і групову належність (Taber & Lodge, 2006). Тому перегляд російського політичного контенту в цьому дослідженні розглядається як практика вибору й інтерпретації, а не як прямий показник довіри до джерела чи підтримки позиції автора.

Окрема група праць допомагає зрозуміти, чому люди звертаються до джерел, які не є для них найближчими або найкомфортнішими. У випадку альтернативних медіа важливо, що аудиторія може шукати там критику мейнстримних джерел, інший тон, відчуття меншої офіційності або доступ до тем, які здаються недостатньо представленими у звичних медіа (Holt et al., 2019). Проте російський політичний контент не варто прямо називати альтернативними медіа. Джерело може бути політично, морально віддаленим, а іноді й ворожим.

Саме тому корисними є дослідження про звернення до політично віддалених та зовнішніх джерел. У таких випадках перегляд може бути пов'язаний із бажанням зрозуміти позицію іншої сторони, перевірити власну оцінку подій, простежити за риторикою опонента або просто побачити, як певна тема подається поза звичним інформаційним середовищем. Це не завжди передбачає довіру до джерела або прийняття його політичної позиції. Також це не обов'язково означає, що людина замінює ним свої основні джерела інформації. Дослідження звернення до іноземних і політично віддалених джерел дають змогу говорити про перегляд як про ситуативну, порівняльну або навіть насторожену практику (Brems, 2025; Huang & Yeh, 2019; Peterson & Kagalwala, 2021). Для цієї роботи це особливо важливо, бо український студент може дивитися російський політичний контент саме як контент іншої сторони, а не як джерело, якому він довіряє.

Разом із цим треба розрізняти одноразовий контакт і більш стійкий перегляд. Людина може один раз перейти на відео через цікавість до джерела, бажання дізнатись більше про конкретну подію. Інша ситуація виникає тоді, коли звернення повторюється і поступово входить у звичний порядок медіаспоживання. Література про медіазвички пояснює, як повторювані дії закріплюються через контекст, зручність, автоматизм і попередній досвід користування платформою (LaRose, 2010; Schnauber-Stockmann & Naab, 2019). Для YouTube це має практичне значення: якщо користувач уже дивився певні канали або теми, платформа YouTube може полегшувати повторний доступ до них, а сам перегляд стає менш винятковим. У сучасному медіаспоживанні така медійна звичка часто поєднується з активним вибором: аудиторія користується медіа не тільки для отримання інформації, а й для орієнтації в повсякденному та підтримання відчуття контролю над інформаційним середовищем (Broersma & Swart, 2022).

Російський політичний контент, однак, не можна поставити в один ряд зі звичайними іноземними джерелами. Після початку повномасштабної війни його перегляд для української аудиторії має інший зміст, ніж, наприклад, читання американських або європейських медіа про Україну, оскільки йдеться про контент із медійного середовища держави-агресора. Російські медіа та політичні коментатори працюють у середовищі, де дезінформація, державний контроль і пропагандистські рамки є системним явищем.

Література про фейкові новини та дезінформацію показує, що такі середовища можуть впливати на сприйняття подій, довіру до інституцій і політичні оцінки аудиторії (Lazer et al., 2018). У випадку російського медійного впливу є також емпіричні підстави говорити про зв'язок між контактом із російськими медіа та політичними оцінками аудиторії, особливо в умовах конфлікту та інформаційної конкуренції (Peisakhin & Rozenas, 2018).

Утім, якщо звести всю проблему тільки до пропагандистського впливу, з поля зору зникає сама дія користувача. Для цього дослідження важливо з'ясувати, якими категоріями самі студенти описують таке звернення і як вони відрізняють його від довіри, згоди або звичайного новинного споживання. Саме тут літературу про вплив можна було б доповнити новими знаннями. Вона добре описує ризики, експозицію та можливі наслідки, але значно менше говорить про навмисний вибір користувачів у конкретній ситуації.

Український контекст показує, чому ця тема має прикладне значення. YouTube є однією з найчастіше використовуваних платформ серед української молоді 16–35 років: 70% користуються ним щодня або кілька разів на день (Міжнародний республіканський інститут, 2024). Для споживання суспільно-політичної інформації в Україні важливими є цифрові платформи, відеоплатформи та сторінки блогерів, тобто саме ті канали, через які політичний контент часто поширюється поза класичними медіа (ГО Детектор медіа, 2026).

Отже, наявні підходи корисні для розуміння вибору інформації, віддалених джерел, звички та ризиків російського впливу. Вони допомагають не спрощувати проблему до алгоритмів, випадковості або довіри до російських медіа. Водночас у наявній літературі недостатньо зрозуміло, чому саме ця група підтримує таку практику, як сама її пояснює і за рахунок яких повсякденних механізмів вона відтворюється.

Саме ця прогалина і визначає аналітичне питання дослідження: **які фактори пояснюють навмисне звернення українських студентів до російського політичного контенту на YouTube під час повномасштабної війни?**

АНАЛІТИЧНА РАМКА

Концептуалізація

Центральним поняттям дослідження є **навмисне звернення** до контенту. Це поняття використовується як робоче визначення, сформульоване на основі літератури про вибірку експозицію, політично мотивований вибір джерел та звернення до зовнішніх медіа (Garrett, 2009; Huang & Yeh, 2019). Під ним у цій роботі мається на увазі навмисний і цілеспрямований вибір російського політичного контенту за власною ініціативою.

Ключовою ознакою навмисного звернення до російського політичного контенту є те, що користувач розуміє характер джерела і звертається до нього як до бажаного об'єкта перегляду або прослуховування. Це поняття потрібно відмежувати від випадкового потрапляння на контент, а також від алгоритмічно опосередкованої експозиції, коли відео з'являється у стрічці без попереднього наміру користувача.

Для аналітичного питання це розмежування принципове, оскільки дослідження стосується не будь-якого контакту з російським контентом, а саме навмисне підтримуваної практики. Таке уточнення дає змогу відмежувати досліджувану практику від ширшого медіаспоживання.

Другим ключовим поняттям є **російський політичний контент**. Це також робоче визначення, сформульоване з огляду на літературу про російський медійний вплив і звернення до зовнішніх джерел у політично конфліктних середовищах (Peisakhin & Rozenas, 2018; Huang & Yeh, 2019). У межах цього дослідження ним вважаються медіаматеріали російського походження або з виразною афіліацією з російським політичним і медійним полем, що містять інтерпретації, оцінки або пояснення подій, пов'язаних із політикою, війною, владою, міжнародними відносинами або внутрішньою ситуацією в Російській Федерації.

Це визначення свідомо не зводиться до мови контенту. Дослідження стосується саме російського політичного контенту, а не російськомовного контенту загалом. Так само воно не охоплює неполітичні розважальні чи побутові матеріали російського походження, якщо вони не містять політичної інтерпретації. Таке звуження потрібне для того, щоб предмет дослідження залишався чітким і не розмивався до будь-якого споживання російського медійного продукту.

Третім ключовим поняттям є **мотиви звернення**. У цьому дослідженні поняття мотивів спирається на підхід *uses and gratifications*, у межах якого медіаспоживання розглядається через потреби, очікування та способи

використання медіа самими користувачами (Katz et al., 1973; Rubin, 1984). У цій роботі під ними розуміються ті потреби, інтереси і очікувані смислові вигоди, через які респонденти самі пояснюють, навіщо вони звертаються до російського політичного контенту. Це можуть бути пізнавальні, інтерпретаційні, звичкові або пов'язані з самоописом мотиви, але в усіх випадках ідеться саме про суб'єктивну логіку вибору. Водночас мотиви треба відрізняти від раціоналізацій. Мотив відповідає на питання, що саме людина шукає в цій практиці. Раціоналізація відповідає на питання, як вона робить цю практику допустимою для себе і для інших, особливо в умовах війни та суспільного осуду. Це розрізнення важливе, бо без нього пояснення практики легко змішати з її моральним виправданням.

Теоретична рамка

Теоретична рамка цього дослідження поєднує агентнісний підхід і перспективу соціальних практик. Агентнісний підхід дозволяє розглядати звернення до російського політичного контенту як осмислену дію, якій респондент надає власне пояснення. Перспектива соціальних практик дає змогу побачити, як ця дія закріплюється через повторювані платформи, формати, часові сценарії та звичні маршрути медіаспоживання. Тому в цій роботі навмисне звернення до російського політичного контенту аналізується як мотивована медійна практика, що підтримується повсякденними умовами перегляду та потребує раціоналізації в нормативному контексті війни.

Друга важлива лінія впливає з літератури про нетипові джерела, комбінування різних каналів інформації та роль конкретного інтерпретатора. У межах цієї оптики важливим є вибір того, хто саме її пояснює. Користувач може звертатися до певного джерела не тому, що довіряє йому в усьому, а тому, що вважає його корисним для конкретного типу інтерпретації. Саме тому значення може мати фігура конкретного спікера як носія певної манери комунікації, інтерпретації, оцінювання або реакції на події. У такій логіці мотивований вибір інколи спрямований на доступ до певного способу бачити і тлумачити подію. Для цього дослідження це дає змогу теоретично пов'язати мотиви звернення з привабливістю конкретного інтерпретатора, не перетворюючи спікера на окрему від мотивів тему.

Третя лінія стосується повсякденного відтворення медійної практики. Дослідження рутинного і звичкового медіаспоживання показують, що стійкість звернення до контенту залежить від того, наскільки легко цей мотив вбудовується в щоденні сценарії. Важливими стають формат як спосіб споживання контенту. Коли контент можна слухати фоном, поєднувати з іншими справами або без

значних зусиль повертатися до нього повторно, мотивований вибір може легше перетворюватися на регулярну медійну практику.

Четверта лінія пов'язана з нормативним контекстом війни. У мирний час звернення до зовнішніх або політично чужих джерел може сприйматися як одна з форм інформаційного вибору. В умовах повномасштабної війни звернення до російського політичного контенту набуває іншого статусу. Воно стає морально чутливою і соціально ризикованою практикою. За таких умов важливими стають способи, якими люди пояснюють його для себе і для інших. Саме тут до рамки входять раціоналізації, самоопис і вибіркова публічність практики. Нормативний тиск здатний змінювати форму звернення до контенту: переводити його у менш публічний режим, підсилювати потребу в моральному виправданні, змінювати межі прийнятного і перебудовувати сам спосіб, у який користувачі говорять про свій вибір.

У підсумку ця теоретична рамка дозволяє розглядати навмисне звернення до російського політичного контенту як явище, в якому поєднуються три рівні пояснення. Перший рівень стосується мотивів: що саме користувач шукає в цій практиці. Другий стосується повсякденного відтворення: як платформа YouTube, формат і звичні маршрути медіаспоживання роблять цю практику стійкою. Третій стосується нормативного середовища: як війна, суспільний осуд і моральна чутливість теми змінюють способи самопояснення, публічності і приховування цієї поведінки. Саме поєднання цих трьох рівнів дає змогу відповісти на аналітичне питання без зведення його або до суто індивідуальної мотивації, або до суто технічних умов доступу до контенту.

Теоретичні очікування

На основі огляду літератури сформульовано три теоретичні очікування.

ТО-1. Пошук альтернативної та менш опосередкованої інтерпретації. Якщо частина студентів сприймає українські або західні джерела як недостатні для розуміння Російської Федерації, війни чи пов'язаних із ними політичних процесів, навмисне звернення до російського політичного контенту на YouTube може виконувати функцію пошуку альтернативної або менш опосередкованої інтерпретації подій. Garrett (2009) показує, що навмисне звернення не зводиться до пошуку згоди з уже наявною позицією і може включати цілеспрямоване звернення до джерел з іншою перспективою. Holt et al. (2019) також фіксують, що альтернативні медіа набувають привабливості саме як джерела інформації, яка подається як менш відфільтрована або прихована мейнстримними каналами.

У межах цього дослідження очікується, що мотиви звернення до російського політичного контенту будуть пов'язані із прагненням отримати іншу оптику,

інший спосіб пояснення або доступ до внутрішньої логіки російського політичного середовища.

ТО-2. Рутинізація мотивованого звернення. Якщо навмисне звернення до російського політичного контенту вбудовується у звичні маршрути медіаспоживання, воно відтворюватиметься як повсякденна медійна практика. LaRose (2010) концептуалізує медійні звички як патерни поведінки, що закріплюються через повторення і надалі підтримуються навіть тоді, коли початковий мотив уже не проговорюється прямо. Schnauber-Stockmann та Naab (2019) уточнюють, що така поведінка часто активується знайомими життєвими ситуаціями і зручними форматами споживання.

У межах цього дослідження очікується, що пояснення цієї практики вимагатиме уваги до того, як вони підтримуються через звичні платформи, повторювані часові сценарії, фонове споживання та усталені маршрути переходу між джерелами інформації.

ТО-3. Раціоналізація звернення через критичну автономію. Якщо навмисне звернення до російського політичного контенту суперечить домінантним нормативним очікуванням воєнного часу, воно може зберігати для респондентів прийнятність через раціоналізації, пов'язані з образом критично мислячої, самостійної та поінформованої особи. У межах підходу *uses-and-gratifications* Katz et al. (1973) виділяють серед мотивів медіаспоживання потребу в самоідентифікації, а Rubin (1984) пов'язує інструментальне звернення до медіа з активним пошуком ресурсів для формування власної позиції. Garrett (2009) також показує, що частина користувачів навмисно звертається до протилежних поглядів, поєднуючи цю практику з самосприйняттям як відкритої до різних думок людини.

У межах цього дослідження очікується, що мотивоване звернення до російського політичного контенту буде пов'язане із такими способами самоопису, які дозволяють респондентам дистанціюватися від образу некритичного споживача і представити власну практику як контрольовану, рефлексивну та відмінну від підтримки пропаганди.

Таким чином, аналітична рамка цього дослідження виходить із того, що навмисне звернення українських студентів до російського політичного контенту на YouTube слід розглядати як мотивовану медійну практику, в якій поєднуються пошук альтернативної або менш опосередкованої інтерпретації, повсякденне відтворення через звичні формати споживання та раціоналізація власного вибору через образ критично мислячого глядача. Така оптика дає змогу надалі аналізувати, як ця медійна практика закріплюється в повсякденному медіаспоживанні та якими способами робиться прийнятною в умовах повномасштабної війни.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ДИЗАЙН ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження виконано в межах пошукового дизайну із застосуванням якісницького підходу. Його емпіричну основу становлять напівструктуровані онлайн-інтерв'ю зі студентами українських закладів вищої освіти, які мають досвід навмисного звернення до російського політичного контенту на YouTube. Такий вибір зумовлений аналітичним питанням роботи, яке спрямоване на виявлення факторів, що пояснюють цю практику. Відповідно, методологічний акцент зроблено на реконструкції мотивів, раціоналізацій і повсякденних механізмів цієї поведінки з перспективи самих учасників.

Вибірка є цільовою. До неї включалися лише студенти українських закладів вищої освіти, які відповідали трьом критеріям навмисного звернення до російського політичного контенту: усвідомлювали, що джерело є російським; самі ініціювали контакт із контентом, а не лише випадково натрапляли на нього; мали повторюваний, а не одиничний досвід такого перегляду. До поля дослідження входив досвід звернення як до провладного, так і до опозиційного російського політичного контенту. Водночас дослідження не охоплювало російськомовний контент загалом або неполітичні формати російського походження; до уваги бралися саме ті матеріали, які респонденти пов'язували з політичною інформацією, інтерпретацією подій або оцінками війни, Російської Федерації, України та міжнародної політики.

Рекрутинг здійснювався через особисті контакти та методом снігової кулі. Така стратегія була обрана з огляду на чутливість теми: пряме звернення до широкої аудиторії з питаннями про перегляд політичного контенту країни-агресора створювало високий ризик відмов, приховування досвіду або соціально бажаних відповідей. Відбір був спрямований не на репрезентативність, а на доступ до респондентів, здатних детально описати власний досвід. Остаточний обсяг корпусу визначався орієнтацією на інформаційне насичення, тобто на момент, коли нові інтерв'ю переставали додавати нові категорії, релевантні аналітичному питанню. Після останніх інтерв'ю нові відповіді переважно деталізували вже виявлені теми, не змінюючи основної аналітичної структури результатів. Тому подальший збір даних, імовірно, розширив би набір прикладів, але не вимагав би перегляду ключових аналітичних категорій.

У вибірці були представлені студенти українських закладів вищої освіти різних рівнів навчання: шість респондентів навчалися в магістратурі, четверо – на бакалавраті. За освітнім профілем вибірка охоплювала переважно гуманітарні та соціально-політичні напрями, а також окремі правничі, технічні й економічні спеціальності. Респонденти навчалися в кількох українських університетах, зокрема в КНУ імені Тараса Шевченка, КШЕ та ЛНУ, і мали різний регіональний

досвід: у вибірці були представлені уродженці Харківської, Львівської, Черкаської, Дніпропетровської та Житомирської областей, а також м. Києва. Для всіх респондентів українська мова була мовою повсякденного спілкування; водночас для трьох респондентів російська мова згадувалася як мова сімейного спілкування. Серед респондентів не було осіб із досвідом проживання в Російській Федерації або на тимчасово окупованих територіях.

Інтерв'ю проводилися онлайн через платформу Google Meet українською мовою і тривали орієнтовно 45–60 хвилин. Фіксувався лише аудіозапис; відеозапис не вівся. Перед початком розмови респондентів інформували про мету дослідження, знеособлення матеріалів, умови використання запису та право відмовитися від відповіді на будь-яке питання або припинити участь на будь-якому етапі. Згода на участь та аудіозапис було отримано усно.

Гайд інтерв'ю був напівструктурованим і складався зі вступного блоку та шести основних тематичних блоків із підпитаннями. Він охоплював загальний досвід користування YouTube, роль платформи у споживанні політичної інформації, типовий шлях до російського політичного контенту, відмінність YouTube від інших платформ, випадки припинення перегляду, соціальне пояснення власної практики та уявлення про можливу заміну цього контенту. Така побудова давала змогу, з одного боку, порівнювати відповіді між інтерв'ю, а з іншого – залишати простір для тем, які не були повністю передбачені заздалегідь.

Тема дослідження є чутливою, оскільки в умовах повномасштабної війни перегляд російського політичного контенту може сприйматися як суспільно неприйнятна і стигматизована практика. Це створює ризик соціально бажаних відповідей і часткового приховування мотивацій (Krumpal, 2013). Для зменшення ймовірності таких викривлень під час інтерв'ю ключові теми порушувалися в різних частинах інтерв'ю і з різних ракурсів, що дозволяло перевіряти внутрішню узгодженість відповідей. Поряд із прямими запитаннями використовувалися непрямі уточнення, а також прохання реконструювати типовий або останній випадок перегляду російського політичного контенту. Це знижувало тиск на респондента і переводило розмову від загальних самооцінок до опису конкретних дій. Додатково під час і після кожного інтерв'ю велися аналітичні нотатки про колювання, суперечності та загальний контекст розмови; надалі вони використовувалися для уточнення інтерпретації.

Після проведення інтерв'ю аудіозаписи були транскрибовані за допомогою Google Pinpoint, що використовувався як інструмент автоматичного перетворення аудіо на текст. Після цього транскрипти були вручну перевірені: ідентифікаційні дані було вилучено або замінено, а фрагменти з помилками автоматичного розпізнавання звірено з аудіозаписами та виправлено. Подальший аналіз

здійснювався методом тематичного аналізу за логікою виявлення, упорядкування й інтерпретації повторюваних тем у якісних даних (Braun & Clarke, 2006). Одиницею аналізу були змістові фрагменти відповідей, у яких респонденти пояснювали мотиви звернення до російського політичного контенту, описували маршрути переходу між платформами, роль конкретних спікерів, чії реакції респонденти вже звикли відстежувати, зміну практики після 2022 року, способи перевірки почутого, межі прийнятності та уявлення про можливу заміну такого контенту.

Аналіз інтерв'ю здійснювався за дедуктивною логікою. На початковому етапі аналітична рамка, теоретичні очікування та структура гайду інтерв'ю задали попередні напрями кодування. До них належали мотиви звернення до російського політичного контенту; роль YouTube-формату і фонового перегляду; значення конкретних спікерів; моральні межі прийнятного перегляду після 2022 року; способи перевірки інформації; соціальна видимість або приховування цієї практики; маршрут між Telegram як джерелом першої новини і YouTube як простором пояснення та інтерпретації.

Велика мовна модель застосовувалася як допоміжний інструмент для первинного пошуку фрагментів за цими напрямками, порівняння відповідей між респондентами та попереднього групування фрагментів за смисловою близькістю. Таке використання відповідало логіці підтриманого тематичного аналізу, у межах якого ChatGPT може допомагати на ранніх етапах роботи з якісними даними (Turkubov et al., 2024).

Запити до моделі були спрямовані на структурування матеріалу навколо аналітичного питання, зіставлення відповідей між респондентами та пошук повторюваних тематичних ліній, а не на автоматичне формування висновків дослідження.

Після первинного пошуку я повторно працював із транскриптами: перевіряв релевантність знайдених фрагментів, вилучав нерелевантні або неточно згруповані приклади, порівнював відповіді між інтерв'ю та уточнював, де респонденти описують подібні механізми, а де з'являються відмінності. Згодом частина стартових кодів була об'єднана, частина деталізована, а фінальні теми уточнювалися за матеріалом інтерв'ю.

РЕЗУЛЬТАТИ

У цьому розділі подано результати аналізу матеріалів десяти напівструктурованих інтерв'ю зі студентами українських закладів вищої освіти, які мають досвід навмисного звернення до російського політичного контенту на YouTube. Результати організовано навколо шести аналітичних ліній: мотивів звернення; умов, які роблять це звернення регулярним; морального відбору джерел після 2022 року; критичного самоопису і вибіркової перевірки; соціальної видимості перегляду; складності заміни функцій, які цей контент виконує для респондентів.

Пошук внутрішньої російської перспективи

Першим стійким мотивом у розповідях респондентів є пошук внутрішньої російської перспективи. Для частини співрозмовників важливим є спосіб, у який російські автори описують власну державу, суспільство, політичні процеси, війну або міжнародні події. У такому перегляді цінність має доступ до пояснення Російської Федерації зсередини.

Близькість автора до російського контексту надає такому контенту окрему пізнавальну цінність: респонденти очікують краще зрозуміти внутрішні політичні конфлікти, суспільні настрої, дії еліт і способи самопояснення російської держави.

«Найкращий контент про внутрішню чиюсь кухню може зробити тільки людина, яка або є представником якоїсь країни, громадянином, або людиною, яка довго там жила. [...] Найкраще щось зробити про Росію, скоріше за все, можуть самі росіяни»

У цьому фрагменті близькість до російського контексту постає як умова доступу до внутрішнього знання про російську політику і суспільство. Для цього мотиву ключовим є очікування пояснення Російської Федерації зсередини.

Прагнення менш опосередкованої інтерпретації

Другим мотивом у розповідях респондентів є прагнення отримати менш опосередковану інтерпретацію Російської Федерації та подій, пов'язаних із нею. Частина співрозмовників описує російський політичний контент як спосіб обійти вже впорядковане пояснення, у якому подія подається через готову оцінку. Для них значення має доступ до іншого способу тлумачення, особливо коли йдеться про російську політику, суспільство, еліти або війну.

У таких розповідях українські формати пояснення Російської Федерації інколи описуються як надто наперед оцінені, емоційні або недостатньо розгорнуті.

Ця оцінка респондентами пояснює, чому російський політичний контент для частини співрозмовників стає додатковим каналом інтерпретації теми.

«Мені здається, в Україні тотальна криза... більшість українських умовних експертів, вони дуже упереджено сприймають Росію. І все, що вони видають, вони уже видають через картинку, яка сформована у них в голові».

У цьому мотиві російський політичний контент працює як спосіб отримати інший кут тлумачення, коли українські формати здаються респондентові недостатньо розгорнутими. Для аналітичного питання це означає, що звернення підтримується очікуванням менш відфільтрованого доступу до способу, у який російські автори самі пояснюють події, конфлікти й політичні позиції всередині власного середовища.

Інтерес до конкретного спікера

У кількох інтерв'ю вибір російського політичного контенту пов'язується з інтересом до конкретного автора. Респонденти повертаються до знайомого способу пояснення подій: добору тем, інтонації, стилю формулювання позиції та реакцій на політичні новини або чужі висловлювання. У такому випадку значення має постійна присутність певного інтерпретатора в медійному раціоналі респондента.

Цей мотив помітний у розмежуванні професійної аналітики і того, заради чого респонденти відкривають YouTube. Частина співрозмовників не описує таких авторів як беззаперечних експертів. Їх приваблює очікувана реакція, спосіб мислення, характер подачі і можливість порівняти почуте зі власною оцінкою події.

«Я не вважаю, що їхня думка абсолютно правильна, але там сам умовно персонаж, він виділяє якусь цікаву думку і мені просто цікаво, що ж він думає, цікаво, як він це висловив. [...] Цікаво його якась реакція безпосередньо»

У такому виборі канал виконує роль місця регулярного спостереження за знайомим способом тлумачення політичних подій. Це пояснює, чому повернення до російського політичного контенту може триматися на інтересі до автора навіть за критичної дистанції до його оцінок.

Цей персоналізований мотив також проявляється в очікуванні конкретного випуску. Один із респондентів описує, як чекав на відео російського політичного блогера, бо хотів побачити, як автор подасть підсумок року:

«Я знав, що він зі своєї призми якось розкаже про рік. І я, коли щось траплялося навіть минулого року, пам'ятав, що цікаво, ввійде це чи не ввійде [у річний випуск російського політичного блогера]. І як він це опише.»

Тому інтерес до спікера виступає окремим мотивом навмисного звернення до російського політичного контенту: респонденти повертаються до знайомих інтерпретаторів, їхніх доборів тем, реакцій і способів пояснення.

Медійно-розважальна привабливість політичного контенту

Ще один мотив у розповідях респондентів пов'язаний із медійно-розважальною привабливістю російського політичного контенту. Частина співрозмовників описує такий перегляд як інтерес до конфліктів, абсурдності пропагандистських тез, взаємних звинувачень між політичними силами або повного контексту короткого уривка, побаченого в іншій соцмережі. У таких випадках політична інформація сприймається як політичне шоу.

«Мені цікаві срачі, наприклад, між якимись гілками опозиції або різними політичними силами. Вони дуже часто інтерпретують одну і ту саму інформацію по-різному, кардинально по-різному. І через це влаштовують срач. І я зазвичай таке... мені таке дуже цікаво»

У такому перегляді політична суперечка працює як спосіб утримання уваги: респондент стежить за змістом позицій, перебігом конфлікту і тим, як учасники російського політичного поля взаємно оскаржують інтерпретації подій. Розважальний інтерес підтримує повторне звернення до російського політичного контенту. Водночас варто зауважити, що це не пояснює всю практику самотійно, проте робить окремі відео придатними для регулярного перегляду.

YouTube як формат, що робить звернення регулярним

YouTube робить уже наявні мотиви звернення до російського політичного контенту зручними для регулярного відтворення. У розповідях респондентів платформа YouTube постає як середовище довгого перегляду і фонового слухання. Відео супроводжують дорогу, домашні справи, роботу, навчання або перебування наодинці з навушниками.

«Здебільшого я слухаю YouTube у вигляді подкастів, тобто у мене є YouTube Premium, я просто шукаю якесь довге відео і вимикаю екран і слухаю, займаюся своїми справами»

«[...це зручно,] бо це мультимедіа, його зручно споживати. Ти його можеш поставити на фон, слухати. Тобі не обов'язково читати шторку тексту»

Окремо в інтерв'ю простежується розподіл функцій між Telegram і YouTube. Telegram зазвичай дає перший сигнал про новину, а YouTube забезпечує розгортання сюжету, пояснення або реакцію. У цій послідовності відеоплатформа YouTube використовується після короткого інформаційного імпульсу з іншої соцмережі.

«Зазвичай я щось дізнаюся [...] в Телеграмі, і вже ввечері я приходжу з роботи і вмикаю собі YouTube і вже ввечері дивлюсь якусь аналітику. YouTube - це більш таке, я не знаю, розширення контексту... в Telegram новинах там немає багато аналізу»

Для російського політичного контенту це особливо важливо, бо його перегляд часто тримається на довгих пояснювальних відео, стрімах і авторських реакціях. YouTube робить ці формати придатними до фонового слухання, тому звернення до них легше стає частиною повсякденної медійної рутини респондентів.

Після 2022 року практика продовжує зберігатися у скороченій і морально відфільтрованій формі

Після 2022 року навмисне звернення до російського політичного контенту у розповідях респондентів набуває скороченої і вибіркової форми. Частина співрозмовників мала досвід перегляду такого контенту ще до повномасштабної війни: через інтерес до російської політики, окремих авторів, історичного або навколополітичного контенту. Після початку повномасштабного вторгнення ця попередня медійна звичка проходить через перегляд меж прийняттого.

«Основним таким дуже серйозним водороздільним моментом, звичайно, став початок повномасштабного вторгнення, коли я свідомо відмовився від споживання лівової частки російського політичного контенту, який був направлений [...] проти України. Після 22-го року в цьому плані якимось серйозне переформатування сталось»;

Цей фрагмент фіксує перебудову меж прийняттого: попередній досвід перегляду зберігається після відсіву джерел, які респондент пов'язує з антиукраїнською позицією.

У цьому відборі ключовою стає позиція автора щодо України, війни, української історії та українського політичного досвіду. Провладний, відверто пропагандистський або агресивно антиукраїнський сегмент описується як небажаний для регулярного перегляду. Опозиційність або антипутінська позиція автора також не знімає питання про те, як він говорить про Україну.

«...Те, що вони говорять про українську політику і історію, я переважно не слухаю, тому що там дуже часто дивні оцінки і дивне подання цього матеріалу»

Ця межа показує, що після 2022 року відбір джерел відбувається не лише за політичною позицією автора, а й за темою, про яку він говорить. Один і той самий спікер може залишатися прийнятним як інтерпретатор російської політики або міжнародних подій, але втрачати прийнятність, коли переходить до пояснення України, української історії чи війни. Отже, моральний фільтр працює як тематичне обмеження того, що респондент готовий слухати від російського автора.

Критичний самоопис і вибіркова перевірка

У розповідях респондентів навмисне звернення до російського політичного контенту часто супроводжується самоописом критичного глядача. Співрозмовники підкреслюють дистанцію до авторів, недовіру до політичних коментаторів і здатність розрізняти позицію автора, фактичне твердження та інтерпретацію.

«Я не маю спікерів, яким я повністю довіряю. Я радше просто дивлюся або слухаю їх, щоб почути якусь не зовсім стандартну думку, дізнатися чиясь оцінку»

Як бачимо, респондент залишає за собою право слухати джерело без надання йому статусу авторитету. Можна зробити висновок, що саме так формується образ критичного глядача, через який навмисне звернення до російського політичного контенту стає прийнятним у власному самоописі респондента.

Водночас перевірка інформації в цих розповідях описується як вибіркова дія. Вона з'являється тоді, коли твердження здається незвичним, сумнівним, різким або потребує відновлення контексту. Респонденти можуть звертатися до першоджерел, дивитися повне відео після короткого уривка, зіставляти

твердження з іншими джерелами або перевіряти факти, які не були їм відомі раніше.

«Коли чую якісь дуже нестандартні штуки, які він говорить, я перевіряю. Інколи помічаю не те, що маніпуляцію, але дуже дивні інтерпретації тих фактів»

Соціальна видимість і межі проговорювання

Соціальна видимість навмисного звернення до російського політичного контенту в інтерв'ю має вибірковий характер. Респонденти оцінюють, у якому колі про такий перегляд можна говорити відкрито, а в якому краще уникати цієї теми. Межі проговорювання залежать від очікуваної реакції інших людей і від ризику, що перегляд буде прочитаний як політична симпатія або морально сумнівна дія.

У близькому колі така практика може обговорюватися спокійніше. У робочому, публічному або міжнародному середовищі респонденти частіше обирають обережність. Для них значення має не сам факт розмови про джерела, а можливість пояснити власну мотивацію без потреби виправдовуватися за перегляд російського політичного контенту під час повномасштабної війни.

«Від колег на роботі... я особливо намагаюсь не казати про те, що я дивлюсь якийсь російський політичний контент. Це може викликати... не сварку, але нерозуміння з їхнього боку. З друзями – вони знають, що я дивлюсь».

«Поділився на роботі інформацією про те, що я читаю Telegram-канал Рабіновича. На мене смотрят досі як на дурака якогось».

Соціальний ризик тут виникає через можливе ототожнення перегляду з підтримкою. Респонденти регулюють видимість цієї практики, орієнтуючись на те, наскільки співрозмовник здатен відрізнити інтерес до аналізу російського середовища від політичної прихильності. Тому приховування або обережне проговорювання є частиною самої практики: перегляд зберігається, але його соціальна демонстрація обмежується. Таким чином, соціальна видимість є окремою умовою існування цієї практики під час повномасштабної війни.

Що саме складно замінити в російському контенті

У відповідях респондентів питання заміни стосується передусім функцій, які російський політичний контент виконує в їхньому медійному раціоні. Повне зникнення такого контенту не завжди описується як руйнування повсякденного споживання інформації. Частина співрозмовників говорить про можливе

заміщення іншими каналами, іншими мовними сегментами або іншими пояснювальними форматами.

Найскладніше замінити доступ до внутрішньої перспективи на Російську Федерацію, пояснення російської політики, знайомих інтерпретаторів і довгі YouTube-формати, придатні для регулярного або фонового слухання. Разом ці елементи підсумовують попередні результати: респондентам бракувало б конкретного способу стежити за російським політичним середовищем.

«Мені буде сумно через те, що я не буду дізнаватись, що відбувається в Росії, не буду дізнаватись детальніше про історію Росії. І якраз аналітики з Росії про це досить добре розповідають»

У цьому випадку втрата російського політичного контенту означала б втрату окремого способу стежити за російським політичним і суспільним контекстом. Цінність джерела пов'язана з доступом до теми, яку респондент вважає недостатньо покритою в доступних для нього альтернативах.

Цей результат важливий для переходу до рекомендацій. Якщо частина респондентів шукає пояснення Російської Федерації, потенційна альтернатива має відповідати не тільки змістовому запиту, а й очікуванням щодо регулярності, зрозумілих інтерпретаторів, тривалих пояснювальних форматів і зручності споживання.

ДИСКУСІЯ

Результати дослідження демонструють, що респонденти не описують перегляд російського політичного контенту як довіру до російських джерел або як заміну українського інформаційного простору. У їхніх поясненнях ця медійна практика тримається на іншій логіці: потребі зрозуміти російський контекст, звичці до YouTube-формату, прив'язаності до окремих спікерів і спробі відмежувати перегляд від політичної згоди. Це уточнює початкові теоретичні очікування і показує, що навмисне звернення до такого контенту варто розглядати не як один мотив, а як поєднання пізнавальної потреби, медійної рутини та морального самовиправдання.

Головне уточнення, яке дає це дослідження, полягає в тому, що навмисне звернення до російського політичного контенту не може пояснюватися одним механізмом. Респонденти здебільшого вже знають, що джерело є російським, однак саме тому і намагаються визначити для себе межі його прийнятності. Це також уточнює місце результатів у наявній літературі.

Перше теоретичне очікування передбачало, що мотиви звернення до російського політичного контенту будуть пов'язані з прагненням отримати іншу оптику, інший спосіб пояснення подій або доступ до внутрішньої логіки російського політичного середовища (Garrett, 2009; Holt et al., 2019). Результати загалом підтримують це очікування, але водночас роблять його точнішим у кількох напрямках. Респонденти справді звертаються до російського політичного контенту не лише заради нової інформації, а й для доступу до внутрішньої перспективи на Російську Федерацію та менш опосередкованої інтерпретації подій. Водночас цей мотив не працює абстрактно: у розповідях респондентів важливими виявляються конкретні спікери, їхня манера пояснювати події, персональна впізнаваність і формат подачі. Тому ТО-1 варто розуміти як звернення до певних російських авторів, які поєднують пояснювальну функцію, доступ до російського контексту і медійну привабливість YouTube-формату.

Другий аспект стосується розважального виміру контенту. Цей вимір не скасовує пізнавального мотиву, але показує, що привабливість контенту може тримати на собі водночас інформаційна і розважальна функції. Таке поєднання вписується в логіку *uses-and-gratifications* (Katz et al., 1973), де одне і те саме медіаспоживання може задовольняти кілька потреб одночасно.

Отже, **результати узгоджуються з ТО-1, але ТО-1 потребує розширення**: пошук альтернативної інтерпретації реалізується, в тому числі, як прив'язаність до конкретного інтерпретатора і як розважально-інформаційне споживання.

Друге теоретичне очікування передбачало, що навмисне звернення до російського політичного контенту підтримуватиметься через звичні платформи, повторювані часові сценарії, фонове споживання та усталені маршрути переходу між джерелами інформації (LaRose, 2010; Schnauber-Stockmann & Naab, 2019). Результати узгоджуються з цим очікуванням і водночас дозволяють описати його конкретніше.

Зібраний матеріал показує, що перегляд російського політичного контенту вбудований у повсякденну медійну рутину респондентів. Telegram дає короткий сигнал, а YouTube перетворює його на тривале фонове пояснення. Саме цей розподіл функцій між платформами робить звернення до контенту стійким. Це добре кореспондує з тезою про те, що медійна звичка закріплюється тоді, коли один і той самий спосіб споживання повторюється у знайомих життєвих ситуаціях (Schnauber-Stockmann & Naab, 2019).

Водночас результати уточнюють ТО-2 у двох напрямках. По-перше, рутинізація виявляється структурно організованим процесом. Практика тримається на поєднанні зручного формату, повторюваних часових сценаріїв і функціонального розподілу між платформами. Це зближує результати з працями про новинні рутини, де важливим є не обсяг споживання як такий, а його придатність до щоденного режиму (Broersma & Swart, 2022).

По-друге, ТО-2 потребує доповнення через виявлений механізм післявоєнної перебудови практики. Воєнний контекст уточнює пояснення рутинізації: медійна звичка не діє як проста інерція, а проходить через моральний і політичний фільтр. Тому стійкість практики після 2022 року слід розуміти як поєднання попередньої медійної траєкторії та нового відбору джерел. Центральним критерієм цього відбору стає позиція спікера щодо України, української історії та війни. Тобто війна вводить у рутинізовану практику потужний моральний і політичний фільтр, який перетворює колишнє звичне споживання на скорочену, перебудовану і морально перевірену його версію. Цей механізм не був описаний ні в LaRose (2010), ні в Schnauber-Stockmann та Naab (2019), які аналізували медіазвички переважно в мирному контексті.

Окремо слід зазначити, що довоєнна передісторія у частини респондентів сягає шкільних років і раннього входження в YouTube, де російські блогери і політичні сюжети сприймалися як звична частина інформаційного фону. Це підтверджує значення попередньої траєкторії медіаспоживання для збереження практики. Утім самі респонденти не завжди описують поточне споживання як автоматичне: у частини з них воно вже проходить через додатковий відбір і переоцінку.

Отже, **результати узгоджуються з ТО-2, але ТО-2 потребує уточнення:** рутинізація працює як механізм збереження практики, однак у

воєнному контексті її доповнює активна селекція джерел, яка звужує і перебудовує поле звичного споживання.

Третє теоретичне очікування передбачало, що навмисне звернення до російського політичного контенту буде пов'язане зі способами самоопису, які дозволяють респондентам дистанціюватися від образу некритичного споживача і представити власну практику як контрольовану, рефлексивну та відмінну від підтримки пропаганди (Katz et al., 1973; Rubin, 1984; Garrett, 2009). Результати загалом узгоджуються з цим очікуванням, але виявляють суттєвий розрив між декларативним самоописом і реальною повсякденною практикою, а також додають до картини соціальний вимір раціоналізації.

Образ критичного глядача справді є стійким елементом самопрезентації. Респонденти описують себе як людей, які не довіряють жодному спікеру автоматично, помічають ідейну упередженість і зберігають дистанцію до джерела. Ця логіка кореспондує з тезою Garrett (2009) про те, що частина користувачів поєднує навмисне звернення до протилежних поглядів із самосприйняттям як відкритої до різних думок людини.

Водночас результати показують помітний розрив між цим самоописом і фактичною практикою контролю інформації. Перевірка почутого у більшості випадків виявляється вибірковою, несистемною і залежною від окремих ситуацій. Респонденти вдаються до неї тоді, коли певна теза різко вирізняється, коли потрібен повний контекст уривка або коли суперечка з іншою людиною потребує додаткового аргументу. Це означає, що образ критичного глядача функціонує радше як раціоналізація, що робить практику допустимою для самого респондента, ніж як опис його фактичної інформаційної поведінки.

Результати також показують, що раціоналізація має важливий соціальний вимір, якого ТО-3 прямо не передбачало. Респонденти зберігають практику, але вибірково контролюють, кому і в якому контексті про неї повідомляти. Така логіка пов'язана з моральною чутливістю теми у воєнний час: звернення до контенту країни-агресора може бути витлумачене як форма нелояльності, тому контроль над тим, хто знає про цю практику, стає частиною її відтворення.

Отже, **результати узгоджуються з ТО-3, але ТО-3 потребує доповнення:** раціоналізація реалізується, зокрема, через соціальне управління видимістю практики. Разом ці два механізми дозволяють респондентам зберігати звернення до контенту, не ототожнюючи себе з образом політично лояльного споживача російських медіа.

Окреме значення має питання замінності російського політичного контенту. Відповіді респондентів показують, що російське походження джерела саме по собі не завжди є незамінним. Складніше замінити функції, які цей контент виконує: пояснення російського політичного середовища, доступ до знайомого

інтерпретатора, довгий формат і придатність до фонового слухання. Це уточнює практичний висновок роботи: політична відповідь має бути спрямована не лише на зменшення доступу до ризикового контенту, а й на створення українських форматів, які можуть закривати той самий інформаційний запит.

Обмеження та подальші дослідження

Робота не претендує на статистичне узагальнення щодо всієї сукупності українських студентів. Її висновки є аналітичними і стосуються способів, якими респонденти пояснюють і підтримують власну практику. Сформована через особисті контакти та снігову кулю вибірка полегшила доступ до чутливої групи, але не усунула ризику селекційного викривлення. Матеріал складається із самоописів, а тому частина відповідей могла бути вибірково раціоналізованою або соціально бажаною. Крім того, дослідження охоплює лише студентів, лише одну платформу і лише політичний контент. Через це його висновки не слід автоматично переносити на інші вікові групи, інші платформи або інші типи російського медіапродукту.

Окремим обмеженням є структура вибірки. Попри наявність респондентів із різних програм, рівнів навчання та регіональних досвідів, у вибірці помітно представлені гуманітарні та соціально-політичні освітні траєкторії, зокрема студенти історичного напрямку. Економічне становище та політичні погляди респондентів не збиралися системно, тому не використовуються як пояснювальні змінні. Отже, результати не слід інтерпретувати як висновки про те, який фах, регіональний досвід, мовне середовище, політичні погляди або соціально-економічне становище підвищують імовірність навмисного звернення до російського політичного контенту.

З цих обмежень прямо випливають і напрями подальших досліджень. Першим практичним кроком має бути узагальнювальне кількісне дослідження, яке дозволить оцінити поширеність навмисного звернення до російського політичного контенту серед молоді та частоту цієї практики.

По-друге, доцільно перевірити, чи подібна логіка звернення працює поза студентським середовищем.

По-третє, важливо окремо порівняти YouTube з іншими платформами, насамперед із Telegram, який у цій роботі постійно з'являється як стартова точка маршруту до політичного контенту.

По-четверте, перспективним є окреме вивчення соціальної неpubлічності цієї практики: коли саме вона проговорюється, а коли приховується, і як це впливає на самі способи раціоналізації.

ПРОПОНОВАНІ ЗМІНИ ДО ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Результати цього дослідження дають підстави переглянути окремі підходи до інформаційної безпеки та медіаполітики щодо споживання російського політичного контенту українською молоддю. Тому публічна політика у цій сфері має враховувати складність і суперечливість цього явища.

Перша рекомендація стосується **розвитку українських студій Російської Федерації як дослідницької та експертної інфраструктури**. Її головними адресатами є Міністерство освіти і науки України, Національна академія наук України, заклади вищої освіти та дослідницькі інституції. Співвиконавцями можуть бути аналітичні центри, донорські програми, незалежні медіа, профільні громадські організації та міжнародні академічні партнери.

Якщо українське інформаційне середовище не має достатньо помітної, регулярної та фахової експертизи про Російську Федерацію, частина аудиторії продовжуватиме звертатися до російських джерел як до нібито ближчих до внутрішнього контексту.

Тому доцільно підтримувати дослідницькі, освітні й публічні проєкти, спрямовані на системне вивчення сучасної Російської Федерації. Йдеться про навчальні курси, дослідницькі гранти, публічні лекції, переклади, експертні бази, аналітичні записки, дослідження російського суспільства, політичних еліт, пропаганди, регіонів, опозиційних середовищ і воєнно-політичної риторики. Практичним результатом такої підтримки стане поява фахових українських коментаторів, які здатні пояснювати російські процеси для ширшої аудиторії.

Дослідження про виробництво знання щодо російсько-української війни підкреслюють значення локальної експертизи, дослідницької рефлексивності та етичної відповідальності у поясненні воєнно-політичних процесів (Burlyuk & Musliu, 2023; Howlett & Lazarenko, 2023; Sereda & Mikheieva, 2025). У цьому контексті українськомовна альтернатива російському політичному контенту має спиратися на здатність українських дослідників, аналітичних центрів і медіа виробляти фахові пояснення російської політики, суспільства та інформаційного середовища без відтворення російської політичної оптики.

Друга рекомендація є прикладним продовженням першої і полягає в підтримці виробництва **регулярного українськомовного пояснювального контенту про внутрішню політику Російської Федерації, російське суспільство, російське інформаційне середовище та політичні процеси всередині країни-агресора**. Цю рекомендацію слід адресувати профільному центральному органу виконавчої влади у сфері інформаційної політики. Співвиконавцями можуть бути донорські програми підтримки незалежних медіа, аналітичні центри, Суспільне мовлення, молодіжні медіа та команди, що працюють із відеоформатами для цифрових платформ.

Ця рекомендація випливає з того, що для респондентів важливим є не сам факт російського походження джерела, а функція, яку цей контент виконує. Він дає доступ до внутрішньої російської перспективи, персоналізованої інтерпретації та зручного YouTube-формату, в якому події вже пояснені конкретним спікером.

За умов обмежених бюджетів таку підтримку варто розглядати як практичний інструмент інформаційної безпеки. Регулярні пояснювальні формати потребують значно менших ресурсів, ніж масштабні комунікаційні кампанії, але можуть закривати конкретний запит, через який частина аудиторії сьогодні повертається до російських джерел.

Враховуючи той тип запиту, який виявило це дослідження, відповідь публічної політики має полягати, зокрема, у створенні функціональної українськомовної альтернативи, здатної закривати той самий тип пізнавального запиту. Українське інформаційне середовище має пояснювати країну-агресора власними інструментами, а не залишати цю функцію російським джерелам.

Водночас, потенційна альтернатива має поєднувати фаховість, регулярність, зрозумілу авторську присутність і формат, придатний для перегляду або фонового слухання на YouTube.

Третя рекомендація полягає у **створенні та підтримці незалежного медіамоніторингового майданчика з аналізу російського політичного YouTube-сегмента**. Чільну роль у функціонуванні майданчика мають відігравати неурядові організації, дослідницькі групи тощо, а держава та донори, відповідно, мають надавати фінансову, інституаційну і технічну підтримку такому майданчику.

Ця рекомендація випливає з того, що ризики російського політичного YouTube-сегмента не зводяться до окремих відео або каналів. Результати інтерв'ю показують, що для респондентів значення мають конкретні спікери, повторювані способи пояснення подій, конфлікти між авторами та можливість бачити першоджерело без переказу. Для інформаційної політики важливо бачити динаміку середовища: які спікери стають помітними, які теми повторюються, як змінюються пояснювальні рамки і через які формати вони доходять до української аудиторії.

Такий медіамоніторинговий майданчик має збирати й аналізувати відкриті дані про, зокрема, російський політичний YouTube-контент. Предметом моніторингу має бути публічне інформаційне середовище в цілому: канали, спікери, повторювані теми, способи пояснення подій, зв'язки між авторами, участь одних і тих самих гостей у різних каналах тощо. Практичним результатом роботи майданчика можуть бути регулярні аналітичні продукти, які у свою чергу слугуватимуть основою для змін до інформаційної політики та своєчасного виявлення інформаційних загроз.

ВИСНОВКИ

У межах цього дослідження я відповідав на питання, які фактори пояснюють навмисне звернення українських студентів до російського політичного контенту на YouTube під час повномасштабної війни. Аналіз інтерв'ю показує, що ця медійна практика має не одну причину, а тримається на поєднанні пізнавальних, форматних, звичкових і нормативних чинників.

Один із центральних висновків дослідження полягає в тому, що звернення до російського політичного YouTube серед опитаних студентів пов'язане з незадоволенням інформаційним запитом, але не зводиться лише до нього.

Цю практику підтримують кілька чинників. Перший із них – пізнавальний. Респонденти шукають не стільки новину як факт, скільки спосіб, у який російські автори пояснюють Російську Федерацію, її суспільство, політичні конфлікти, еліти або міжнародні події. Для них цінним є доступ до внутрішньої оптики, навіть якщо ця оптика сприймається критично. Другий чинник – персоналізований вибір. Часто важливим є конкретний спікер, його манера говорити, реагувати, сперечатися або пояснювати. Третій чинник – формат YouTube. Платформа YouTube пропонує довгі формати, які зручно слухати у дорозі, під час побутових справ або як частину вечірньої рутини. Отже, важливим є не лише зміст контенту, а й спосіб його споживання.

Після 2022 року ця медійна практика змінюється. Повномасштабне вторгнення робить перегляд російського політичного контенту морально чутливим. Через це респонденти починають жорсткіше відбирати джерела. Провладний або відверто пропагандистський сегмент переважно втрачає прийнятність. Натомість окремі автори залишаються в полі зору, якщо сприймаються як корисні для розуміння російських процесів або як звичні фігури з попереднього медійного досвіду.

Важливо, що прийнятність одного й того самого спікера залежить від теми. Респонденти можуть слухати його про Російську Федерацію чи міжнародну політику, але дистанціюються, коли він починає говорити про Україну, українську історію або війну з російської позиції.

Окремий висновок стосується образу критичного глядача. Респонденти послідовно описують себе як людей, які не довіряють автоматично жодному джерелу, розуміють упередженість російських авторів і здатні тримати дистанцію. Разом із цим фактична перевірка інформації здебільшого є вибірковою. Вона з'являється тоді, коли твердження звучить неприйнятно, коли потрібен ширший контекст або коли треба знайти аргумент для суперечки.

У підсумку дослідження дає таку відповідь на аналітичне питання. Навмисне звернення українських студентів до російського політичного контенту

на YouTube під час повномасштабної війни тримається на поєднанні інтересу до внутрішньої російської перспективи, пошуку менш опосередкованої інтерпретації, звичних маршрутів повсякденного медіаспоживання, післявоєнного морального відбору джерел і раціоналізацій, побудованих навколо образу критичного глядача. Ця комбінація становить головне аналітичне уточнення роботи і зміщує фокус із питання про сам факт контакту з ворожим контентом на питання про те, як і чому така практика навмисно підтримується, перебудовується і соціально маскується в умовах війни.

Додана вартість цього дослідження полягає в тому, що воно реконструює логіку, через яку практика перегляду російського політичного контенту зберігається під час повномасштабної війни. Для публічної політики це означає, що проблему не варто зводити лише до заборони, осуду, кампаній з медіаграмотності чи спростування окремих неправдивих повідомлень. Оскільки частина попиту спрямована на пояснення Російської Федерації, її внутрішньої політики та суспільних процесів, політична відповідь має також передбачати створення українськомовної експертної й медійної пропозиції, здатної закривати цей запит без звернення до російських джерел. Йдеться про доступні, регулярні, персоналізовані та якісно пояснювальні українські формати, які можуть відповідати на той самий запит без відтворення російської оптики.

Подальші дослідження можуть розширити ці висновки за межі студентської аудиторії, інших платформ і різних типів російського політичного контенту, однак у межах цієї роботи ці напрями залишаються радше наслідком окреслених обмежень, ніж окремим предметом аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Bakshy, E., Messing, S., & Adamic, L. A. (2015). Exposure to ideologically diverse news and opinion on Facebook. *Science*, 348(6239), 1130–1132. <https://doi.org/10.1126/science.aaa1160>

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>

Brems, M. K. (2025). Divisions of labor: Why alternative news users seek out mainstream news media in Denmark and how they combine mainstream and alternative content. *Journalism. Advance online publication*. <https://doi.org/10.1177/14648849251337727>

Broersma, M., & Swart, J. (2022). Do novel routines stick after the pandemic? The formation of news habits during COVID-19. *Journalism Studies*, 23(5–6), 551–568. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1932561>

Burlyuk, O., & Musliu, V. (2023). The responsibility to remain silent? On the politics of knowledge production, expertise and (self-)reflection in Russia's war against Ukraine. *Journal of International Relations and Development*, 26, 605–618. <https://doi.org/10.1057/s41268-023-00318-x>

Flaxman, S., Goel, S., & Rao, J. M. (2016). Filter bubbles, echo chambers, and online news consumption. *Public Opinion Quarterly*, 80(S1), 298–320. <https://doi.org/10.1093/poq/nfw006>

Garrett, R. K. (2009). Politically motivated reinforcement seeking: Reframing the selective exposure debate. *Journal of Communication*, 59(4), 676–699. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2009.01452.x>

Holt, K., Figenschou, T. U., & Frischlich, L. (2019). Key dimensions of alternative news media. *Digital Journalism*, 7(7), 860–869. <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1625715>

Howlett, M., & Lazarenko, V. (2023). How and when should we (not) speak?: Ethical knowledge production about the Russia–Ukraine war. *Journal of International Relations and Development*, 26, 722–732. <https://doi.org/10.1057/s41268-023-00305-2>

Huang, H., & Yeh, Y.-Y. (2019). Information from abroad: Foreign media, selective exposure and political support in China. *British Journal of Political Science*, 49(2), 611–636. <https://doi.org/10.1017/S0007123416000739>

Katz, E., Blumler, J. G., & Gurevitch, M. (1973). Uses and gratifications research. *Public Opinion Quarterly*, 37(4), 509–523. <https://doi.org/10.1086/268109>

Krumpal, I. (2013). Determinants of social desirability bias in sensitive surveys: A literature review. *Quality & Quantity*, 47(4), 2025–2047. <https://doi.org/10.1007/s11135-011-9640-9>

- LaRose, R. (2010). The problem of media habits. *Communication Theory*, 20(2), 194–222. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2010.01360.x>
- Lazer, D. M. J., Baum, M. A., Benkler, Y., Berinsky, A. J., Greenhill, K. M., Menczer, F., Metzger, M. J., Nyhan, B., Pennycook, G., Rothschild, D., Schudson, M., Sloman, S. A., Sunstein, C. R., Thorson, E. A., Watts, D. J., & Zittrain, J. L. (2018). The science of fake news. *Science*, 359(6380), 1094-1096. <https://doi.org/10.1126/science.aao2998>
- Peisakhin, L., & Rozenas, A. (2018). Electoral effects of biased media: Russian television in Ukraine. *American Journal of Political Science*, 62(3), 535-550. <https://doi.org/10.1111/ajps.12355>
- Peterson, E., & Kagalwala, A. (2021). When unfamiliarity breeds contempt: How partisan selective exposure sustains oppositional media hostility. *American Political Science Review*, 115(2), 585–598. <https://doi.org/10.1017/S0003055420001124>
- Rubin, A. M. (1984). Ritualized and instrumental television viewing. *Journal of Communication*, 34(3), 67–77. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1984.tb02174.x>
- Schnauber-Stockmann, A., & Naab, T. K. (2019). The process of forming a mobile media habit: Results of a longitudinal study in a real-world setting. *Media Psychology*, 22(5), 714–742. <https://doi.org/10.1080/15213269.2018.1513850>
- Sereda, V., & Mikheieva, O. (2025). How (not) to study a war-affected society: Challenges of knowledge production in Ukraine and elsewhere. *Nationalities Papers*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1017/nps.2024.56>
- Taber, C. S., & Lodge, M. (2006). Motivated skepticism in the evaluation of political beliefs. *American Journal of Political Science*, 50(3), 755-769. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2006.00214.x>
- Turobov, A., Coyle, D., & Harding, V. (2024). Using ChatGPT for thematic analysis [Working paper]. Bennett Institute for Public Policy, University of Cambridge. <https://www.bennettschool.cam.ac.uk/publications/using-chatgpt-for-analytics/>
- ГО «Детектор медіа». (2026). Індекс медіаграмотності українців: 2020–2025. Шоста хвиля: Аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження. <https://detector.media/infospace/article/248278/2026-03-13-indeks-mediagramotnosti-ukraintsiv-20202025-shosta-khvylya/>
- Міжнародний республіканський інститут. (2024). Українська молодь сьогодні – 2024: Національне опитування молоді. <https://mriemotadiemorazom.org/ukrainian-youth-today>

Примітка щодо використання ШІ

У процесі цієї роботи я використовував інструменти генеративного ШІ як допоміжний інструмент для мовного та стилістичного редагування. ШІ не використовувався як самостійне джерело емпіричних даних, теоретичних висновків або пропозиції до публічної політики. Усі аналітичні рішення, інтерпретації інтерв'ю та остаточна редакція тексту є результатом авторської роботи.

ДОДАТКИ

Додаток А. Гайд напівструктурованого інтерв'ю

Добрий день! Мене звати Владислав, я студент магістерської програми з публічної політики та врядування Київської школи економіки. Дякую, що погодився/погодились на розмову.

Я досліджую, як українські студенти споживають політичний контент на YouTube: зокрема про звернення до російського політичного контенту.

У розмові немає правильних чи неправильних відповідей, і я не оцінюю твій вибір. Мене цікавить не оцінка твоїх поглядів, а те, як саме це виглядає у твоєму досвіді.

Кілька організаційних моментів. Розмова триватиме приблизно 45–60 хвилин. Я записуватиму аудіо для подальшого аналізу. Запис буде знеособлений: твоє ім'я та будь-які деталі, за якими тебе можна ідентифікувати, не з'являться у тексті роботи. Участь є добровільною: ти можеш відмовитися відповідати на будь-яке питання або зупинити розмову в будь-який момент без пояснення причин.

Чи маєш якісь запитання перед початком? Чи підтверджуєш свою згоду на участь та аудіозапис?

Для початку, розкажи, будь ласка, як виглядає твій досвід перегляду контенту на YouTube. Що саме ти зазвичай дивишся, які канали, як часто, з якою метою, що мотивує тебе переглядати цей контент?

1. Як ти зазвичай дізнаєшся новини або аналітику про політичні події?

1.1. Чи використовуєш ти YouTube, щоб дізнатись про політичні новини? Як це поєднується з іншими джерелами?

1.2. Пригадай останній такий випадок. Якою була подія і який був твій порядок дій?

1.3. Якою була твоя мотивація? Чому в той момент ти звернувся/звернулася саме до YouTube, а не до іншого джерела? *(уточнення: що саме ти не міг/не могла отримати до того моменту з інших джерел?)*

1.4. Бувають ситуації, коли тобі важливо побачити не просто нову інформацію, а саме іншу інтерпретацію тієї самої події? Пригадай такий випадок.

2. Пригадай останній або типовий випадок, коли ти вийшов/вийшла саме на російський політичний контент на YouTube. Що сталося перед цим і яким був шлях крок за кроком?

2.1. Коли ти вмикаєш російський політичний контент, ти зазвичай уже наперед розумієш, що це саме російське політичне джерело, чи це не завжди очевидно? Як ти це розумієш?

2.2. Це був для тебе радше винятковий випадок чи знайомий сценарій, який уже повторювався раніше?

2.3. Як змінювалася твоя практика перегляду російського політичного контенту з часом, особливо після 2022 року?

2.4. Що саме, на твою думку, російські політичні джерела дають тобі такого, чого ти зазвичай не знаходиш в українських або англомовних?

2.5. Чи були моменти, коли ти хотів/хотіла припинити або, навпаки, почав/почала дивитися більше? Через що саме?

2.6. Чи є для тебе різниця між різними типами російських політичних джерел? Якщо так, то в чому саме?

3. Чим YouTube у цьому сенсі відрізняється для тебе від Telegram, TikTok, новинних сайтів чи телебачення?

3.1. Що саме в YouTube робить перегляд російського політичного контенту для тебе зручним або можливим?

4. Чи можеш ти пригадати випадок, коли ти почав/почала дивитися російський політичний контент, але в якийсь момент зупинив/зупинила перегляд, не додивився/не додивилася відео або не став/не стала дивитися далі. Що саме тебе зупинило?

4.1. Після такого випадку ти надалі якось інакше ставився/ставилася до цього автора або до подібного контенту?

4.2. Після цього ти просто закрив/закрила відео чи намагався/намагаласядесь уточнити або перевірити сказане?

5. Джерела інформації, незалежно від їхнього походження, часто стають предметом суперечок навіть серед близьких. Чи були у тебе випадки, коли ти пояснював/пояснювала іншим, чому дивишся російський політичний контент? Які аргументи ти використовував/використовувала?

5.1. Чи пригадуєш їхні контраргументи? Чи були вони для тебе переконливими? Чому саме?

5.2. Чи був випадок, коли ти свідомо вирішив/вирішила не говорити про це комусь? Розкажи про це.

5.3. Коли ти сам/сама собі пояснюєш цю практику, що для тебе означає дивитися критично?

6. Уявімо, що завтра цей контент повністю зникає з твого доступу. Що саме у твоєму інформаційному житті тоді зміниться?

6.1. Чого саме тобі бракуватиме найбільше?

6.2. До яких джерел ти звернувся/звернулася б насамперед?

6.3. Що саме мало б бути в цих джерелах, щоб вони стали для тебе реальною заміною? 3-5 характеристик, завдяки яким стали б заміною?

Мій перелік питань вичерпано. Однак, я б хотів запитати тебе: тепер ти знаєш про те, що саме мене цікавить. Чи є ще щось, що, на твою думку, я не врахував? Чи спадали тобі на думку будь-які питання, які я не задав, або інші думки чи враження, які є важливими?

Дякую за твою відвертість і час. Твій досвід дуже важливий для цього дослідження. Нагадую, що вся інформація залишиться конфіденційною. Якщо після нашої розмови у тебе з'являться додаткові думки, ти завжди можеш зв'язатись зі мною.